

A dél-magyarországi őserdő, a hol még megvan medvejárta, fűrész nem látott szüzi rengeteg, mely örök homályba borítja a vadregényes szakadások medrét, írja Herczeg Ferencz. Az évszázados bükkfák szédítő magasságú törzsei gátoszlopként támogatják az arany szöggel kivert, örökzöld kupolát. És mint belebb nyomolunk az álmódzó vadonba, szavunk halk susogássá törpül: az őserdő lehelete félelmes lidércnyomásként fekszik a lelkünkre. A kik a szabadság honának mondják az erdőt, nem láttak azok olyant ősi alakjában.

HANUSZ ISTVÁN
Erdők Magyarországon

Az őserdő azonban feltétlenül eltérést kell, hogy mutasson a mai szálalóerdővel szemben már csak azért is, mert az őserdőben nemcsak vén, nagyon vén és nagyméretű fák vannak, hanem ezek kell, hogy túlsúlyban legyenek; a százéves és a háromszáz éves vagy még idősebb fa magasságban és koronaalakulásban nem mutat nagy eltérést és kb. egyforma nagy helyet foglal el. Ezeket a vén fákat a mai szálalóerdőben hiába keressük, valamint hiába keressük a több száz esztendőre terjedő korkülönbségeket. Az őserdőnek és a szálalóerdőnek közös sajátossága az elegyes fafaj és a változó kor, de ezen túl lényeges különbségeknek is kell kialakulniuk, mert a fiatalabb nemzedéknek aránylag nagyobb tér kell, hogy jusson a mai szálalóerdőben, ahol 1-től kb. 120-150 évig terjednek a korkülönbségek, mint ott, ahol 1-től 300-400, vagy még több évig terjedő eltérések vannak; az öreg fák arányszáma az őserdőben lényegesen nagyobb, evvel az erdő jellege nagyon eltérő lesz a szálalóerdő jellegétől.

ROTH GYULA
Őserdő, természetes erdő, műerdő

Megszokott dolog minden olyan erdőt őserdőnek nevezni, amelyben hajdani időkből származó, sok öreg fa áll, habár ezek árnyékában már régóta egyenletes, fiatal állomány van, amelyet mindegy, hogy nagyobb kiterjedésű szálaló gazdálkodás, vagy valamilyen vágásos gazdálkodás hozott létre a benne álló sok idős, többnyire sérült törzsszel, amelyeket a vágások meghagytak, holott ez az erdő már régen elveszítette az őserdő jellegzetességeit.

Tulajdonképpen igazi *őserdőnek* az olyan erdőt lehet nevezni, amely évszázadok óta áll minden jellegzetességével együtt, és sem nagyobb kiterjedésű szálaló üzemmóddal, sem valamilyen vágásos eljárással soha nem termelték le. Ami tehát a ködbevesző középkorból ered, emberi beavatkozás nélkül a szabadon uralkodó természet erői nevelték, és anélkül, hogy emberi kéztől jelentősen szenvedett volna, a mai napig megőrizte önmagát. Egyszerűen azt a *fennkölt képet nyújtja, amelyet a magára hagyott, szabadon uralkodó természet mutat. Érintetlennek* olyan őserdőt nevezünk, amelyben az ember pusztító keze nem hagyott komolyabb nyomot, mint amekkorát az erdőben élő állatvilágtól észlelni lehet. Ennek ellentéte a *kikezdet, megbontott* erdő, amelyben a fejsze már többé-kevésbé észrevehetően dolgozott.

Olyan őserdő, melyben ezer hold számra semmi nyoma sincs a fejszének – minden ellenkező híreszteléssel szemben – jelenleg nincs már Európában. Nagyon

kétlem, hogy Észak- és Dél-Amerika őserdeiben itt-ott ugyancsak ne lehetne felismerni az indiánok, vagy a civilizáció első előfutárainak, a vándorló Buccaniereknek [szabad rablók] fejszecsapásait. Ez azonban még nem károsítja az őserdő jellegzetességeit, amelyek csak akkor vesznek el, ha az emberi kéz okozta nagy megbontásokban új, fiatalabb és egyenletes erdővegetáció jelenik meg.

Az *érintetlen* őserdőt az különbözteti meg a többi erdőalaktól, hogy benne a fák mindenütt megérik a legmagasabb kort, amelyet természetüknél fogva elérhetnek. Ekkor, az élet határához érve, emberhez és állathoz hasonlóan, gyógyíthatatlan betegségekben, végelgyengülésben elhalnak, és a revesedő törzseket (bélkorhadás, csúcsszáradás) a szokásos elemi csapások, viharok, hónyomás, amelyeknek különben egész életükben, évszázadokon keresztül ellenálltak, könnyen ledöntik. Zuhanásukkal rendszerint magukkal rántják a közel álló fiatalos egy részét, és ezáltal azokon a helyeken áthatolhatatlan, természetes növénytorlaszok keletkeznek. Ezek az idős fák az egész erdőterületet behálózzák, rendszerint nem szoros állásban, általában fiatal erdőgenerációkkal elegyedve, amelyekben majdnem minden korosztály megtalálható.

FRIEDRICH FUCHS
Magyarország őserdei

Ahol tisztán csak a természet erői uralkodnak és az erdő életébe, a fák településébe, fejlődésébe és kimúlásába az ember be nem avatkozott, ott az *őserdő* nevet adjuk az erdőnek. Igazi őserdőt ma már csak nagyon félreeső helyeken találhatunk. Hazánkban nincsen, sőt valószínűleg egész Közép-Európában sincsen és nagy kérdés, hogy vajjon Európa többi részeiben van-e még, bár elég gyakran emlegetik az irodalomban. Az irodalmi források tanulmányozása meggyőző arról, hogy szinte hihetetlenül nagy ellentétek tátonganak az egyes kutatók felfogásai között. Ezeknek a nagy eltéréseknek okát abban látom, hogy az őserdő fogalmát az egyes kutatók eltérően értelmezik és írják körül és az őserdő jellegei biztosan megállapítva és egységesen meghatározva nincsenek.

Némi – bár rendszertelen és elszórt – használat nyomát mutatja az erdő hazánkban mindenütt, még félreeső helyeken is, ahol a külső viszonyok nem tették lehetővé a rendszeres kihasználást. Az összefüggő nagy fenyesek közé szórt juhároknak pl. jóformán minden egyes – még megmaradt – példánya mutatja a régi fakóstolás nyomait, a bükkerdőkből eltűntek a tölgyek is és a fenyők is, mert csak ezeket tudták értékesíteni és a kivágottak helyére – a bükkállomány sűrű árnyéka miatt – pótlás nem tudott felferődni, de még a bükkösökből is kiszedték a szép, ágtszta és hengeres törzseket, amelyek kifogástalan hasadása lehetővé tette azok értékesítését. Ezeket az erdőket nem illeti meg az őserdő neve, még ha csak szórványos is volt a használat.

Hasonlóképpen nem mondhatók őserdőknek az oly erdők, amelyek régebben szándékosan felgyújtott területeken maguktól keletkeztek – mint pl. az észak európai erdőkben, ahol sok esetben a kihasználás után a felújítás érdekében felgyújtották a vágásterületet – vagy amelyeket pásztorok vagy erdei munkások gyújtottak fel akár szándékosan, akár véletlenül.

A felsorolt erdők korára, ill. az állományok korbeli összetételére a legeltetés csak annyiban volt befolyással, amennyiben a felújulást megakasztotta, az aránylag csekély használat egyéb számottevő befolyással nem volt, ellenben a kiirtás és felgyújtás, ill. az ezek nyomán újra felverődő erdő korbeli összetétele már lényegesen megváltozott.

Ha a régi irtások vagy tűz után keletkezett erdőket kivesszük az őserdők sorából, akkor nagyon csekély kivétellel tényleg vegyes korúak az őserdők.

ROTH GYULA

Őserdő, természetes erdő, műerdeő

Az őserdőnek, – az emberi kéz által még megmászhatatlan őseredeti fenyvesnek akartam e szép, derült napot szentelni. Egy vezetővel tehát elváltam a társaságtól s (...) 5 órai út után benn voltunk az őserdőben.

A fák itt már zárt erdőt alkottak, mely a mint lefelé tartottunk, mind sűrűbbé, mind áthatolhatatlanabbá vált. Nemsokára a napot teljesen elvesztettük szemünk előtt. Egy, csak a pásztorok által fentartott ösvényt kellett szorosán követnünk. Délután két óra tájban egy rengeteg erdő borította széles katlanvölgybe értünk. Oly hatalmas teremtmőerő és eredeti vadság nyilatkozott meg az előttünk kitaruló képben, mely a legridegebb kedélyt is félelemmel vegyes tiszteletre gerjeszti Istennek nagyszerű művei iránt. A növényélet kezdetei és annak teljessége a legparányibb zuzmóktól és az apró csiranövényektől a faóriásokig, – épúgy, mint az élet és halál ellentéte roppant mérvekben van itt egymás mellé és egymás fölé halmozva. Az évszázadokon át a növényhulladékokból, az elhalt faóriások tetemeiből a termékeny televénynek nagyszerű tőkéje gyűlt itt össze, mely az erdő belsejének örökké nedves légkörében bámulatos gazdagságban hozza létre a hézagok buja növényzetét.

FEKETE LAJOS

Az őserdő, az erdők használatának különböző módjai és az ezek által létrejött erdőalakok és üzem módok

Ott, ahol a mai tölgyrégió erdőségei még *megőrizték* eredeti típusukat, mint a bihari csoport Drocsa és Hegyes vonalában, ahol némely pászta még a tiszta, *lombos őserdő* karakterét viseli, ott még végtelen gazdag, változatos erdőkép bontakozik ki. A legszebb pontjai kétségtelenül az erdőbe besimuló rétek, valamint szederbozót-tal és harasztokkal szegélyezett nyílt erdei tisztások, ahonnan az ember egyetlen pillantással a legkülönbélebb lombos fák sorát foghatja át. Ott pompázik a díszes ezüst hárs, melynek aranylő virágocskái, mint apró, édes illatú bokréták fekszenek a szép leveleken, melyek a szél fuvallatára fonákjukon fehérre színezetten rezdülnek a sötétzöld és az ezüstfehér örök játékával. Mellette öreg kocsánytalan tölgy áll, görcsös, zuzmókkal borított ágakkal, melyek áthajlanak a korai juharokon. A karcsú, fehér színű nyírek szélben hajladozó ágai messze benyúlnak az erdei tisztásra. Itt a sötétre lombosodó csertölgy fogazott, csillogó levélzetével, amott a halvány rezgő nyár örökké mozgó, kékes lombozatával. Az erdei tisztás közepén álló

szemlélő magába tudja fogadni valamennyit, és gyönyörködhet a koronák tarka színpompájában. Ha ilyen helyen egy borús őszi reggelen a ködlepel felszakad, majd az erdőszegély a zöld, a sárga és a vörös minden változatában már megszínesedett, bólogató lombcsoportjai a fényben és árnyékban megoszlanak, és a sasharaszt mellig érő legyezői mintha zöld arannyal lennének bevonva, felvillannak, a kép a legközyösebb nézőt is elbűvöli, és lelkét fennkölt érzés lepi meg. Amennyire a fenyő őserdő barátságatlan képe egyformaságával nyomasztó, úgy egy ilyen lombos őserdő színben és formában való változatosságával, magas, boltozatos csarnokával felemelő és a nézőben játékos benyomást kelt.

ANTON KERNER

A Duna menti országok növényvilága

Csak félreeső, lakatlan vidékeken, melyek a lakosságtól távol esnek, vagy kényelmetlen őket megközelíteni, őrizték meg az erdők máig eredeti állapotukat. Itt található még olyan részletek, amelyek az őserdő karakterét viselik. Az őseredeti lucfenyvesek legtisztább típusát a magas mészkőfennsíkon, a Szamos és az Aranyos forrásvidékének mély medencéi és völgsüllyedései tartották meg. Ha az ember a magashegység leelőklkel tarkított gerincén érkezik erre a vidékre, és a plató fölé emelkedő egyik mészkőtarajról letekint, mintha rideg borzadály lepné meg. Mint a legvigasztalhatatlanabb magány képe, mint egy élet- és változatosság-, fény- és színek nélküli kép mered az őslucos a látogatóra. Kérge hullott, napszitta törzsek, és ernyőformára elterülő, zuzmógubancos facsúcsok emelkednek a fiatalabb, sötét lucfenyők fölé, és messziről olyan látványt kölcsönöznek az erdőnek, mintha az haldokolna. Ez nem az üde, zöld lucfenyves, mint amilyen kép általában felmerül bennünk, hanem száraz, szürke, bozontos erdő, mely úgy tűnik, már régen megunta az életet. (...)

A szomszédos fák kérgüktől megfosztott, száraz, meredt ágai egymásba kapaszkodva avult rácsozatot képeznek, melyen keresztül a feltörekvő újulat küszködve keres utat. Az erdő talaját mindenütt egyszerű, sárgászöld, nedves mohák magas párnái fedik. Csak a posványos helyeken és a korhadó törzseken tenyésznek vörössárga tőzegmohák, buja korpafűfélék, és csillogó páfrány teríti szét finom lombját. (...) A fekete és vörös áfonya vörösbogyós bokrai, a farkasboroszlán és a fürtös bodza, a gazdag levélzetű harasztok sokasága, az embermagasságú, sötétkék szarkaláb és a harangláblevelű foszlár képeznek itt, a talajtakaró moharéteg felett, virágszegény levél- és bokorszövedéket, mely fölött a havasi iszalag, mint az őserdő legszebb növénye, karcsú indáival csavarodik felfelé.

Az őserdő legbarátságosabb részei azok, melyeken patak folyik keresztül. A lucfenyők általában sűrű záródásban szegélyezik a patakpartokat, és szorosan a meder szélén állva, földig ágasan zöld völgytorkot képeznek, melyen keresztül csendesen folyik át a kristálytisza víz. Mohás, fekete sziklák törik meg olykor a patak ágyát, és ledőlt törzsek fekszenek repülő hídként a habzó víz felett. Szakaszonként buján tenyészik a fehér virágú, bokorszerű szillelű bajnóca bozótja (*Spiraea ulmifolia*) a körülnyaldosott sziklán, és világos, keskeny övvel veszi körül a sötét lucfenyves szélét, melyből az ezer kis fehér bogernyő ragyogva tűnik ki. Ennek a szelíd, zöld bozótosnak, és a határát vonó fekete lucfenyvesnek az ellentéte, valamint a holt és

*Lucfenyves őserdő
kitermelése
Erdélyben
(1926)*

néma erdő sötétje, és a napjárta, tiszta folyóvízzel áztatott patakmeder között különösen vonzó képet nyújt. Valósággal felvidulunk és felfrissülünk, amikor az egyhangú, mély árnyékú, hangtalan és virágtalan erdő sűrűjében való fásasztó vándorlás után hirtelen egy ilyen virággal ékesített patakparthoz érünk, ahol a víz csordogálása jelzi, hogy a holtak hitt erdő nincs híján a frissen lüktető életnek sem.

ANTON KERNER

A Duna menti országok növényvilága

Dr. Rubner szerint „az őserdő egy nagy, emberkéztől nem érintett erdőterület, vagy pontosabban erdő, amelyben emberemlékezet óta semmiféle emberi beavatkozás nem folyt, az egyedek keletkezése és elmúlása teljesen a természetre volt hagyva.” Dr. Leo Tschermak szerint „az őserdő olyan erdő, amely még teljesen abban az állapotban van, amelyet minden emberi beavatkozás nélkül, kizárólag a feltalaj, valamint az ezen található növényzet természetes fejlődése következtében vett fel, mégpedig az uralkodó éghajlat, valamint az organizmusok és egyéb, a növények természetes elterjedését meghatározó momentumok hatása alatt. Az őserdő legfontosabb jellemzője – amely egészen különös érdeklődésre teszi méltóvá – a talajnak és az állománynak erdőművelési és biológiai értelemben vett, teljesen felülmúlhatatlan tökéletessége, ha nem is az erdőhasználat tekintetében, hiszen természetes, hogy az öreg, elhaló fák állapotával különféle betegségek járnak együtt.” Az „őserdő” fogalmon tehát olyan erdőt értünk, amelynek létrejöttéhez az ember semmivel sem járult hozzá, illetőleg egy olyan erdőt, amelyet a kultúrember még nem befolyásolt.

JULIUS FRÖHLICH

A délkelet-európai őserdő és annak gazdasági erdővé alakítása I-II.